

İ.Y.HƏSƏNOV

tarix üzrə f.d. AMEA A.A.Bakıxanov

adına Tarix İnstitutu

E-mail: TarixVəOnunProblemləri@gmail.com

**Ə.M.ƏLİYEV adına AZƏRBAYCAN DÖVLƏT HƏKİMLƏRİ
TƏKMİLLƏŞDİRMƏ İNSTITUTUNUN TARIXINDƏN
(60-cı illərin sonu – 90-cı illərin əvvəli)**

Açar sözlər: Tibb, həkim, tədris, xəstəxana, səhiyyə

Ключевые слова: Медицина, доктор, учеба, больница, здравоохранения

Key words: Medicine, doctor, education, hospital, healthy

60-cı illərin sonu – 90-cı illərin əvvəllərində Respublikada Azərbaycan Tibb İnstitutu ilə bərabər diplomdan sonrakı dövrdə ali təhsilli tibb kadrlarının ixtisasının artırılması və təkmilləşdirilməsi istiqamətində fəaliyyət göstərən ikinci tədris ocağı və elmi mərkəz Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutu (ADHTİ) olmuşdur. 1962-ci ildə İnstituta görkəmli partiya və dövlət xadimi, Azərbaycan səhiyyəsinin və təbabətinin sovet dövrü təşkilatçılarından biri olan Əziz Məmmədkerim oğlu Əliyevin adı verilmişdir. İnstitutun həyatında yeni mərhələ 60-cı illərin sonunda Heydər Əliyevin Azərbaycanda siyasi hakimiyyətə gəlməsi, onun Respublikaya rəhbərlik etdiyi çoxillik tarixlə sıx surətdə bağlıdır. O zamandan başlayaraq ADHTİ keçmiş Sovetlər Birliyi tərkibində olan Respublikaların tələbat və sifarişlərinə müvafiq olaraq, diplomdan sonrakı təhsilin həyata keçirilməsində yaxından iştirak etməyə başlamışdı. İnstitutun ilk təşkilatçılarından olan Əziz Əliyevin 1962-ci ildə vəfatından sonra İnstituta tibb elmləri doktorları, professorlar Böyükkişi Ağayev və Heybət Abdullayev daha isə sonra 1975-ci ildən Azərbaycan uralogiya məktəbinin yaradıcısı, istedadlı səhiyyə və tibb elmi təşkilatçılarından olan akad. M.C.Cavadzadə rəhbərlik etməyə başlamışdı. O, 30 ildən artıq dövrdə rektor olduğu ADHTİ-də istedadlı, gənc elmi qüvvələrin toplanmasına xüsusi diqqət yetirmişdi. Bu illərdə İnstitutun fəaliyyətindəki qüsurları aradan qaldırmaq məqsədilə yeni rəhbərlik ADHTİ-nin elm və tədris fəaliyyəti istiqamətində ciddi dəyişikliklər etmişdi [1 s.7-8]. İnstitutda tədris prosesinin keyfiyyəti və səmərəsi əsas götürülərək yeni formalar və təkmilləşmiş metodlar geniş istifadə olunmağa başlanılmış, təhsil proqramları müasirləşdirilmiş və praktik yönüm gücləndirilmiş, materialların mənimsənilməsinə nəzarət testlərin köməyi ilə aparılmışdı. Rektorluğun bilavasitə istifadə etdiyi və hamıya tövsiyə etdiyi əsas prinsip «tədqiqat, tədris və tətbiq» prinsipi idi. Bu isə ilk növbədə kafedralarda elmi araşdırmaların 70-ci illərin ortalarından etibarən artırılmasını və tədris prosesinin şəxsi təcrübə əsasında qurulmasını tələb edirdi [3, s.96]. Akad. M.C.Cavadzadənin rəhbərlik etdiyi dövr ərzində İnstitutun maddi-texniki bazası daha da möhkəmlənmişdi. Belə ki, akad. M.Mirqasımov adına Respublika Klinik Xəstəxanasının ərazisində İnstituta yeni bina verildi. Orada rektorluq, kitabxana, mərkəzi elmi tədqiqat laboratoriyası, səhiyyənin təşkili və ictimai gigiyena kafedrası, rentgenologiya, genetika və immunologiya, II terapiya, nevrologiya, kliniklaborator diaqnostika kafedraları yerləşdirilmişdi [1, s.10]. 1980-ci ildə çoxmərtəbəli mehmanxana tipli yataqxana tikilərək istifadəyə verilmişdi [4, s.36]. 1983-cü ildə Elmi informasiya patent qrupu və mərkəzi elmi-tədqiqat laboratoriyası, 1988-ci ildə müalicə-məsləhət diaqnostika cərrahiyyə mərkəzi yaradılmışdı. İnstitutun professor-müəllim

heyəti tərəfindən xüsusi əhəmiyyətli elmi-tədqiqat işləri aparılır, tibbə aid aktual məsələlər həll olunurdu. İnstitutda 30 kafedra, mərkəzi elmi-tədqiqat laboratoriyası, kitabxana, müdavimlər üçün 450 yerlik mehmanxana tipli yataqxana və 130 çarpayılıq müalicə-məsləhət diaqnostik cərrahiyyə mərkəzi fəaliyyət göstərirdi. Bundan əlavə, Respublikanın iri xəstəxanaları: Respublika Uroloji Xəstəxanası, akad. M.Mirqasımov adına Respublika Klinik Xəstəxanası, Respublika Onkologiya Mərkəzi, Respublika Diaqnostika Mərkəzi, Bakı şəhər 3 saylı Klinik Xəstəxanası, bir neçə dispanser, uşaq xəstəxanaları və poliklinikaları İnstitutun tədris bazası funksiyasını yerinə yetirmişdir [2, s.181].

İnstitutun cərrahiyyə, terapiya və tibbi profilaktika fakültələrində 50-dən çox ixtisas üzrə təkmilləşmə və ixtisasartırma işləri aparılmış, orta hesabla hər il üç mindən çox həkim ixtisasını artırmışdı. Tədris işlərinə bilavasitə rəhbərlik 20 ildən çox tədris işləri üzrə prorektor vəzifəsini icra etmiş professor F.H.Hüseynov tərəfindən həyata keçirilmiş, onun vəfatından sonra isə bu vəzifədə əməkdar həkim, tibb elmləri doktoru, professor S.H.Kərimov çalışmışdır.

1975-ci ildən İnstitutda səyyar kurslar təşkil olunmuş, 1991-ci ilədək 150-dən çox səyyar kurslar keçirilmişdir. Eyni zamanda hər il səhiyyə orqanlarının və kafedraların praktik həkimləri və provizorları üçün seminarlar təşkil edilmişdi [1, s.11]. Praktik səhiyyə üçün yüksək səviyyəli mütəxəssislər hazırlamaq məqsədilə 1972-ci ildə İnstitutda ikiillik ordinatura yaradılmış, 30 ildə klinik ordinaturada 160 həkim hazırlıq keçmişdi [1, s.123]. Dövrün əvvəlində tədris işində mühazirələrə, seminarlara xüsusi diqqət yetirilmiş müdavimlərin bilik səviyyəsini yoxlamaq üçün test üsulu tətbiq edilmişdir. Tədrisin yaxşılaşdırılmasından ötrü müxtəlif texniki vasitələrdən istifadə olunmuşdu. Kafedralarda metodiki araşdırmalar (tematik proqramlar, metodik mühazirələr, praktik məşğələlər və seminarlar) müzakirələrdən keçirilmişdi.

İnstitutda həkimlərin və əczaçıların internatura, stajkeçmə, ordinatura, aspirantura və doktoranturada hazırlanması təmin edilmiş, müstəqillik dövründə magistratura formasının tətbiqi nəzərdə tutulmuşdu. 1975-ci ildən sonra İnstitutda 60-dan çox aspirant hazırlanmış, 23 xarici ölkə mütəxəssisi burada təcrübə keçmişdi. İnstitutun nəzdində urologiya, anesteziologiya və reanimatologiya ixtisasları üzrə Dissertasiya Şurası yaradılmışdır ki, indi də fəaliyyət göstərirdi.

İnstitutun professor-müəllim heyəti içərisində Azərbaycanın, Rusiyanın və digər xarici ölkələrin elmlər akademiyalarının həqiqi və fəxri üzvləri, 32 elmlər doktoru, 112 elmlər namizədi var. Onlardan 4-ü Respublikanın əməkdar elm xadimi və 6-sı əməkdar həkimidir. İnstitutda 92 elmlər doktoru, 495 elmlər namizədi hazırlanmışdır. Elmi və elmi-pedaqoji kadrların hazırlığı mükəmməlləşdirilmiş, aspiranturada elmi-pedaqoji kadrların hazırlığına böyük diqqət yetirilmişdir. 60-cı illərdən 90-cı illərə kimi İnstitutda 30 ildə 40 doktorluq və 130 namizədlik dissertasiyası müdafiə olunmuşdu. Tibbi kadrların peşə hazırlığına tələbat artdığından İnstitut fəaliyyətini daha da genişləndirmiş, İnstitutun əməkdaşları tərəfindən 90 monoqrafiya, 21 dərslik, 280 metodik tövsiyə nəşr etdirilmişdi. Onlar 68 ixtira üzrə müəlliflik şəhadətnaməsi almış, 210 səmərələşdirici təklif vermişdilər [1, s.11]. İnstitutda hər il bir neçə elmi-təcrübi konfrans keçirilmiş, onlardan 35 konfransın materialları nəşr etdirilmişdir. İnstitutun alimlərinin hər il orta hesabla 150 elmi məqaləsi müxtəlif jurnal və digər dövrü mətbuat vasitələrində dərc edilmişdir. Son illərdə onlar Moskva, Sankt-Peterburq, Alma-Ata, Kiyev, Avstraliya, Almaniya, İran İslam Respublikası, Türkiyə, İsrail və Amerika Birləşmiş Ştatlarında məruzələrlə çıxış etmişlər [3, s.92].

İnstitutda aparılan elmi tədqiqatlar və elmi işçilərin hazırlanması (ordinatura, aspirantura,

doktorantura) elmi işlər üzrə prorektor tərəfindən düzgün tənzimlənmişdir. Bu sahəyə on ildən çox Azərbaycanın əməkdar həkimi, dosent Z.Paşabəyli rəhbərlik etmişdir. Ondan sonra bir neçə il müddətində İnstitutun elmi hissəsinə professor N.Tacızadə rəhbərlik etmişdir, lakin onun vaxtsız ölümü başladığı işi yarımçıq qoymuşdur.

İnstitutda aparılan elmi tədqiqatların təcrübədə tətbiqi üçün «tədqiqat-tədris və tətbiq» prinsipi əsasında həkimlər müntəzəm olaraq elmin müasir nailiyyətləri ilə tanış edilmişlər. Elmi tədqiqatların səmərəli planlaşdırılması çoxproblemlikdən və çoxmövzuluqdan əl çəkməyə yollar açmışdır.

İnstitutun əsas elmi istiqaməti xəstəliklərin profilaktikasına yönəldilmişdir. Elmi tədqiqatlar «Azərbaycan əhalisinin sağlamlığının möhkəmləndirilməsinin regional problemləri» yönündə aparılmışdır. Bu istiqamətdə əsasən xroniki xəstəliklərin epidemiologiyası, diaqnostikası və müalicəsinin təkmilləşdirilməsi üzərində iş aparılmış, iri sənaye şəhərlərinin ekologiyası öyrənilmiş və sənəkoekoloji monitorinqlər həyata keçirilmişdir.

ADHTİ-də aparılan elmi tədqiqat işlərinin nəticələri və təhsil sahəsində təcrübələri onun bazasında bir sıra keçmiş ittifaq və beynəlxalq konfransların, simpoziumların keçirilməsinə imkan vermişdi. Nefroloqların 3-cü Ümumittifaq plenumu (1976-cı il), transplantoloqların Ümumittifaq konfransı (1979-cu il), nefroloqların 2-ci Ümumittifaq qurultayı (1980-ci il), həkim və əczaçıların diplomdansonrakı təhsil sisteminin keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq məqsədilə Ümumittifaq yığıncağı (1982-ci il), diplomdansonrakı təhsil proqramının standartlaşdırılması barədə Ümumittifaq ekspert komissiyasının (1983-1984-cü il), SSRİ Tibb Elmləri Akademiyası Rəyasət Heyətinin səyyar iclasları (1985-ci il), «Spirtili içkilər, siyasət və nəzarət, SSRİ və digər ölkələrin təcrübəsi» mövzusunda Beynəlxalq yığıncaq (1988-ci il) və s. tədbirləri bunu təsdiq edirdi. İnstitutun yüksəkixtisaslı mütəxəssisləri səhiyyə orqanlarının, attestasiya komissiyalarının işində, xəstələrin müayinəsində, seminarların təşkilində, metodiki və təşkilati yığıncaqların keçirilməsində yaxından iştirak etmişdilər. Hər il İnstitutun mütəxəssisləri tərəfindən 20 mindən çox xəstə müayinədən keçirilmiş və lazımi həkim məsləhəti almışdılar [1, s.15].

Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutu Azərbaycan dövlətinin siyasi və sosial xəttinə uyğun olaraq öz elmi-nəzəri və təcrübi işlərini bu gün də müvəffəqiyyətlə davam etdiririk.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. Əziz Əliyev adına Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun 70 illik tarixi. Bakı, Çarşıoğlu, 2005, 160 s.
2. Mehdiyev S.A. Azərbaycan Ali tibb məktəbində həkimlərin hazırlanması və təkmilləşdirilməsinin bəzi xüsusiyyətləri. Azərbaycan SSR gigenik və sanitar həkimlərin birinci qurultayının materialları. Bakı, 1988, s.2 (rus dilində).
3. Sovet Azərbaycanında elmin inkişafı. Bakı, 1980 (rus dilində).
4. Əhmədov Ə.Ə., Truman T.E., Mehdiyev S.A. Azərbaycan tibb elm və təhsilinin təşkilatçıları (rus dilində). Советское здравоохранение журналы, 1987, №11.

И.ГАСАНОВ

E-mail: TarixVəOnunProblemləri@gmail.com

**Из истории Азербайджанского Института Усовершенствования Врачей им
А.М.Алиева (конец 60-х – начало 90-х годов)**

В представленной статье на основе богатого фактологического материала в сесторонно освещается деятельность Азербайджанского Института Усовершенствования Врачей имени З.М.Алиевой в 60-90 гг. XX века.

I.HASANOV

E-mail: TarixVəOnunProblemləri@gmail.com

**A.M.Aliyev Azerbaijan State Medical Refresher Institute
(End of the 60s- early 90s)**

Basing on rich factual materials the activity of A.M.Aliyev Azerbaijan State Medical Refresher Institute in the 60-90s of the XX century has been elucidated in the given article.

Rəyçilər: t.e.n. A.Ə.Rzayev, t.e.d. R.C.Süleymanov

**BDU-nun Tarix fakültəsi Elmi Şurasının 05 mart 2012-ci il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət
görölmüşdür (protokol № 07)**